

volt, más, mint Campbell nagymama, mert ő zárdában nevelkedett. Dubuque nagyapám, a hatalmas természetű, erős akaratú francia az iowai Dubuque-ból származott. Apja prémes állatokra vadászott, és a spanyol királytól kapott Iowában földet. Ott a család bányászattal foglalkozott, deszkával kereskedett, és megalapította Dubuque⁴ városát. Nagyapám átjött Kanadába, és a zárda apácáinak segítségével intézte el a házasságot. Anyám egyetlen lány volt a családban, öt éves korában adták zárdába, hogy tanulhasson.

Nagyapám azt akarta, hogy anyám úriemberhez menjen férjhez, és úri hölgyhöz méltó életet éljen. Kétségbeesett, amikor anyám megszökött apámmal. S hogy bánata még nagyobb legyen, szüleim vadászni voltak, amikor kora tavasszal megszülettem. Nagyapám azonban fél évvel később, az esküvőn áldását adta rájuk.

Kürtösi Katalin fordítása

4 Dubuque az amerikai angolban az elmaradt, közönséges emberek lakóhelye (kb. a magyar „alpári” megfelelője).

MARCO MICONE Az elvarázsolt fügefá

A felégetett tarlok láttán mindjárt otthon éreztem magam. A tűz hullámokban kúszott lassan fölfelé a meredek lejtőkön feketén hagyva maga mögött a hegyoldalakat. A szélben kormos szalmaszálak kavargtak. Az út kirtartóan kigyózott fölfelé az Appennin-hegységen. A falvak, akár a málhák a nyergen, úgy sorakoztak a lejtőkön, akármelyikük az én falum is lehetett volna. Amióta elhagytuk a római repülőteret, nagybátyám egyfolytában a vidék történetéről monologizált, miközben buzgón tekergette Fiat ötszázasának kormányát, szóáradatát csak akkor szakította meg, ha dudált egyet-egyet a szakadék feletti kanyaroknál.

– Nézd – mondta a faluba érve –, csaknem minden második ház üres, az emberek elköltöztek, mert elégük volt abból, hogy a kormány folyamatosan becsapja őket. Az itthonmaradtak meg a kívándorlókon állnak bosszút úgy, hogyha tehetik, becsapják őket.

A félig olaszosított angolt, félig helyi tájszólást hallgatva nem győztem csodálkozni ennek a fiatal gimnáziumi tanárnak a bőbeszédűségén, akit elutazásom előtt nem ismertem. Tizenegy éves korától bentlakó volt Nápolyban, egy szemináriumban, ahonnan tíz évvel később, mint ateista lázadó került ki.

Lofondo úgy szunyókált a templomtorony körül, akár egy birkanyáj a pásztor védelmében. Csak néhány öregember üldögélt a templomkerti platán árnyékában, göcsörtös kezüket botjukon nyugtatva figyelték érkezésünket, és félig csukott szemmel követték, ahogy autónk eltűnik a főutca végén. A toronyóra épp kettőt ütött, amikor ez az aprócska kerek katlan, amelyben reggel óta főttem, szabadon engedett. Még ki sem szálltam, egy kérges kéz máris megragadta a fejemet, a nagyapám volt, szertartásosan homlokra csókolt. Amikor átölelt, éreztem, a háta púpos, az ölelése gyenge, nagyon megöregedett néhány év alatt.

– Most, hogy a nagymama már nincs velünk, minden évben visszajövök – mondtam sírással küszködve.

– Apádat azzal kellett fenyegetnem, hogy kitagadom, ha nem engedi meg, hogy haza gyere az idén – felelte, és kedvesen megcsipkedte az arcomat.

– Megnőtt-e a fügefá?

– Annyira nem, mint te.

A Torinóban gyártott katicabogarat mintha épp nagybátyám és nagyapám méretére készítették volna. Ennek a kis utcácskának a közepén, amelyet alacsony ajtajú évszázados házak szegélyeztek, úgy éreztem, egy letűnt világba cseppentem. Egy vemhes kecske mekegése ébresztett föl képzelgésemből. A kecske óriásira duzzadt tőgye csaknem az utcakövet súrolta. Mindezek ellenére az a furcsa érzésem támadt, hogy soha nem hagytam el Lofondót, mert itt semmi sem változott. Legfeljebb olyasfajta csalódással keveredő kíváncsiságot éreztem, mint amit a gyerek érez, amikor az ünnep után felébrednek.

Szerettem volna a szőlőbe futni, hogy megcsodáljam a fügefámat, amit néhány nappal elutazásom előtt ültettem nagyapámnak.

– Élő emléket szeretnék tőled. Úgy akarom gondozni, mintha téged gondoznának – mondta.

Azonban mielőtt a szőlőbe rohantam volna, halaszthatatlan kötelesség várt rám. A látogatóba hazatérő emigránsokra kötelező liturgia szerint előbb a konyhasztalon kellett celebrálnom. Az egyik bőrdömből kiraktam a dobozokat a kockacukorral és az örölt kávéval, és elegendő aszpirint ahhoz, hogy Molise összes kereszténydemokrata pöffeszkedője gyomorfekélyt kapjon. Nagyapa megragadta a tablettákkal teli üvegeket és berakta a dagasztóteknőbe, a kenyerek mellé. Nagybátyám, akit zavart ez az ajándékozás, bevitt abba a szobába, ahol az ágyam állt. És azonnal folytatta a monológját, azt magyarázgatva, hogy ameddig a déliek a kiürült és férfiatlanított falujuk feletti bánatukban cukorral és aszpirinnel vigasztalódnak, megérdemlik a munkanélküliséget és a maffiózó földesurakat.

Latin–francia tanár lévén több könyve volt, mint a városi könyvtárnak. Azt kérdezte tőlem, hogy inkább franciául vagy olaszul szeretek-e olvasni. Meglepődött, amikor megtudta, hogy épp most fejeztem be a második osztályt egy angol iskolában. Meg akarta érteni, honnan jött az a borzasztó keveréknyelv, amelyet beszéltem, s én elmondtam neki, hogy olaszul beszélek, amint kijövök az osztályteremből, angolul a tanárokkal, franciául a kerületben a lányokkal és olasz dialektusban a szüleimmel.

– Milyen québeci írókat olvastál? – kérdezte.

A *Christian Brothers*-ben¹ egyetlen órán sem beszéltek nekünk sem Quebeccről, sem egyetlen ottani íróról. Ha nem vettünk volna néhány részletet a *La petite poule d'eau*-ból,² persze csakis a múlt idő helyes használatára szolgáló gyakorlatokba ágyazva, nem is tudtuk volna, hogy egyáltalán írtak valaha franciául könyveket Kanadában.

Egy kerek, fonott székre kuporodva kihúzott és az ágyamra dobott vagy tíz könyvet a könyvtárából.

– A nyár végére mindet el kell olvasnod – parancsoltam. Bár a parancsoló hangnemmél nem vitatkozhattam, tudattam vele, hogy az egész iskolai év alatt nem olvastam ennyi könyvet, és hogy néhány regényhez és színdarabhoz én is, akár a többiek, a társaim és néhány tanár, a *Cole's Notes*-t³ hívtam segítségül, amiben az összefoglalások mellett volt elegendő kérdés és válasz ahhoz, hogy ne kelljen az egész művet végigolvasnunk. Úgy nézett rám, mintha nemcsak a tudatlanság mély bugyra lennék, hanem egy becstelen szörnyeteg is. Aztán vigasztalásképpen hozzátette:

– De azért te vagy az egyetlen a faluból, aki látta a felhők napos oldalát. Fáradt lehetsz. Pihenj kicsit!

Mivel egyik szerzőt sem ismertem, találomra kiválasztottam egy könyvet. Az első elbeszélésben egy kivándorló észrevette, hogy amint célba ért, nemcsak az árnyéka tűnt el, hanem valahányszor kiment a napra, szédülés fogta el. Amikor néhány évvel később hazatért, csak árnyakat látott. Hirtelen úgy éreztem, hogy szédülök, és csak akkor tért vissza a nyugalom, amikor a kezemet az éjjeliszekrény lámpája mögé csúsztattam, és megláttam az árnyék mozgását a meszelt falon. Megnyugodva merültem ismét az olvasásba, a könyvben egy bohóccal találkoztam. Épp utolsó bukfenecit és némajátékait végezte, mielőtt egy külföldi cirkuszhoz szegődött volna. De távol övétől,

az első előadás előtt képtelen volt kifesteni magát. A tükörben nem látszott az arca. Nem sokkal később azt is észrevette, hogy eltűnt minden fényképről. Amikor haza akart térni, és megjelent a konzulátuson, hogy elmondja, mi történt vele, bolondnak nyilvánították, és élete végéig bezárták.

Nagyapa épp akkor ért haza. Friss fűgét ígért reggelire. Arra ébredtem, hogy szokása szerint berúgja az ajtót. Első mozdulatommal a novelláskötetet kerestem az ágynemű között. Semmit sem találtam. Pedig biztos voltam benne, hogy olvastam a hihetetlen történeteket, még ha a nagybátyám azt állította is, hogy egyfolytában aludtam. Hirtelen kérdések toltak fel bennem. Mit hagytam magam mögött, amikor elmentem a faluból? Volt-e ott más is, mint a hidegben megdermedő olívalaj és a völgyben visszhangzó harangszó?

Egy hét elmúltával sikerült kijutnom a szőlőbe a nagyapámmal. Nem volt könnyű, mert mindig korán indult, jóval napfölkelte előtt.

Az első napokat részben a kötelező olvasmányaimmal töltöttem, részben azokkal az összejövetelekkel, amelyekre vele együtt hívtak meg. Az étkezések közepén mindig felállt, és elmesélte, hogy amikor legutóbb átkelt az óceánon, még a század elején, a motor leállt, és a hajó egy teljes hónapig hanyódot, míg végül segítségére siettek. Egyedül Domenicónál tett kivételt. Ő az ötvenes éveket Montrealban töltötte, ahol az elsők között nyitott egy pizzériát, amit *Florilege*-nek⁴ keresztelt el. Ez a név részben azokra a versekre utalt, amelyeknek címével jelölte számos pizzafajtáját, másrészt a *fuorilegge*⁵ névre, amit úgy érdemelt ki, hogy nyilvánosan ellenállt a helyi alvilágnak, mely elmondása szerint rá akarta kényszeríteni gipsz ízű sajtjait és romlott kolbászait. Miután a kirakatát ripityára törték, mindenkit pizzaevésre hívott meg a környékről, és a pizzákra pirospaprikával ráírta: NEM. Aztán hazatért, magával hozta Francine nevű feleségét és két gyereket is.

Domenico története annyira magával ragadó volt, hogy senki sem merte félbeszakítani. Amikor lement az alagsorba egy üveg borért, megkérdeztem Francine-t, járt-e azóta Montrealban. Mosolyogva azt felelte:

– A férjem attól tart, hogy nem jönnék vissza – mondta. Majd hozzátette: – De ha a bőrröndödben van még egy kis hely, szeretnék *regalit*⁶ küldeni a szüleimnek. Hogy mondják azt, hogy *regali* franciául?

Francine képtelen volt két mondatot megfogalmazni franciául úgy, hogy ne tűzdelje teli olasz szavakkal őket.

Másnap reggel nagyapám bevárta a hajnalt, és azt is, hogy én felkeljek, így aztán elkísérhettem. A hosszú gidres-gödörös úton bevallotta, mennyire szeretett volna

1 *Christian Brothers* – katolikus oktatási intézmény

2 *La petite poule d'eau* (szó szerint: A kis vízcicsibe, egy sziget neve, ahol a történet játszódik) Gabrielle Roy könyve (1950)

3 *Cole's Notes* egy nagy sikerű kanadai könyvkiadó oktatási segédanyaga

4 fr. *florilege* magyarul: versgyűjtemény

5 ol. *Fuorilegge* magyarul: törvénytelen kívüli

6 ol. *regali* magyarul: ajándék

Amerikában maradni, és az aszfaltozott sugárutakon sétálgatni. Egy nagy, elhagyott olajfaliget mellett haladtunk el, ez is egy kivándorolt családé volt, jegyezte meg nagyapám. Az olajfaliget mögött terült el a mi szőlőnk.

– Innen már ismered az utat. Mire vársz? – mondta nagyapám, miközben a botjával egy szikladarabot ütögetett. Nekiiramodtam. Többször is körüljártam a fát, annyira megdöbbsentett a látványa.

Az egyik ágra nagyapám egy másik fajta fügét oltott. A lila fügék mellett zöld színű óriás-fügék himbálóztak. Nagyapám lihegve ért utol, hosszan fürkészte tekintetemet, majd így szólt:

– Úgy gondoztam, mintha téged gondoztalak volna. De semmi sem ér fel a szőke hajú és nyúlánk, balerina lábú amerikai fügékkel.

Amikor látta, hogy elpirulok, rájött, hogy még nem felejtettem el a füge szó másik jelentését.

Amikor visszatértem a faluba, nagybátyám a ház küszöbén várt azzal a könyvvel, amelyet megérkezésem óta keresett. Alig fejeztem be a *Krisztus megállt Ebolinál*,⁷ újra kezdtem, annyira megrázott. Az általa adott könyvnek csak a címét néztem meg, elvettem, és az ágyam mellé tettem. Amint mentem fölfelé a lép-

csőn, hallottam, amint azt mondta: „*La petite poule d'eau* szerzője írta”. Kezemben tartottam Florentine-t, Rose-Annát és Azaris-t, akikkel az egész nyár legmeghatóbb két hónapját töltöttem. Ezek után mi sem érdekelt jobban, mint az irodalom, és azok az egyszerű emberek, akiknek „alkalmi boldogsága”⁸ annyira hasonlított az enyémmé.

Szeptembertől folytattam francia irodalmi tanulmányaimat. Amikor felfedeztem, hogy Ionesco román bevándorló volt, arra gondoltam, talán egyszer én is írhatok majd. Csak éppen sokkal jobban meg kell értenem a bevándorlást, mint jelenséget. És ezt tettem, amikor a bevándorló kultúrát tanítottam azoknak a fiataloknak, akiknek nagy része olasz származású volt. De nem láttam előre sem a bábeli nyelvzavarból adódó bizonytalanságot, sem pedig az enyéim ellenséges magatartását a firkászokkal szemben.

Martonyi Éva fordítása

7 *Krisztus megállt Ebolinál*, Carlo Levi regénye (1945). Főként a belőle készült film tette ismertté.

8 Utalás Gabrielle Roy híres regényére, a *Bonheur d'occasion*-ra (1945)

JEAN MARCEL A hóhér

Az emberek annak idején igen különböző okok miatt vágtak neki Új-Franciaországnak. Ezek sorában éppúgy találunk heroikus természetű kalandvágyat, mint esendő megfutamodást. Agyafűrt történészek még olyanokra is rábukkantak, melyeket akkor még nem lehetett nyíltan kimondani, miután legfeljebb merő anakronizmusból fordulhattak meg a kivándorlók fejében, mint például a honszeretet egy látatlan ország iránt. Josué Chandreau indítéka ugyancsak sajátos volt: hitese házsisárcánya elől menekült, Poitou vidékén hagyva öt s hét gyermekét. Mindazáltal a távoli tájakon az új élet reménységében sűtkérezve nem jutott volna eszébe ágába sem, hogy újfent házasságra adja a fejét. Ő már egyszer kihúzta a kalapból a magáét, s az nem éppen a lutri főnyereménye volt, elhihetik nekem. A szóban forgó frankhoni némben ugyanis valóságos hóhér volt, mint utaltam rá. Még verte is olykor. Ilyenformán az a Vadonatúj-Franciaország szinte földi paradicsomnak tetszett, ahová tehát bárki fia okkal jöhetett.

Mivel Château-Richer-be poggyász, munkaszerződés, regiment híján érkezett, családi állapotára nézve sem tudódott ki semmi. Viszont csekély idő elteltével jó telepes vált belőle, aki a neki juttatott földet, miután róla az erdőt letakarította, szépen megművelte, rozstot meg hajdinát vetett, jószágokat legeltetett. Szinte meg is bocsátották neki, hogy nincsen múltja. Jobbára csendes ember volt, jó szomszéd, aki a vasárnapi misét sem mulasztotta el. Épp egy ilyen kegyes alkalommal történt, pont egy évvel idejőtte után, hogy találkozott ott harmadik szomszédja leányával. E fölfedezés olyan hatást gyakorolt rá, hogy hála az alig három estés vendégeskedésnek, Marguerite Omier szülői házában hamar nyoma veszett a súlyos emlékeknek, melyek szerint neki frankhoni hitvese meg egy rahedli apró-cseprő leszármazottja is volna a tengeren túl. A dologról senkinek nem volt tudomása, ő meg nem mondta. Így aztán könnyen szert tehetett második hitvesének kezére, meg mindarra, ami ezzel jár.

A házasság a jelek szerint boldog volt, mivel Josué Chandreau egy év múltán egy másik földet is kapott, de erről tanúskodott az anyakönyvileg rögzített hat gyerek is, akik éves különbséggel jöttek szépen egymás után. Dehát mit is lehetne tudni ezen túlmenően egy emberpár örömeiről és bánatáról, a meghitt